

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตรุษจีน คือวันสิ้นปีและขึ้นปีใหม่ของจีน เป็นประเพณีของจีนมาแต่โบราณกาลหลายพันปีมาแล้ว ในบรรดาชาวจีนซึ่งมีอยู่ในปัจจุบันนี้ประมาณ ๖๐๐ ล้านคน ประเพณีตรุษจีนมีอิทธิพลเหนือจิตใจชาวจีนทั้งหลายไม่ว่าเขาเหล่านั้นจะอยู่ในถิ่นกำเนิดหรือออกไปประกอบอาชีพในที่ใดๆ เมื่อถึงวันตรุษจีนจะต้องประกอบพิธีตรุษจีน ในประเทศไทยซึ่งมีชาวจีนอพยพเข้ามาอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก เมื่อถึงวันตรุษจีนจะต้องประกอบพิธีตรุษจีน ประเพณีตรุษจีนเป็นพิธีที่เกี่ยวกับการเซ่นไหว้เทพเจ้าและบรรพชนเป็นส่วนใหญ่ แม้จะดูเป็นเรื่องล้าสมัย แต่เป็นประเพณีที่ดำรงวัฒนธรรมไว้ด้วยคุณธรรมหลายอย่าง เช่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเคารพ ความกตัญญูต่อบรรพชนซึ่งจะปรากฏชัดเจนในวันตรุษจีน^๑

ตรุษจีนจังหวัดนครสวรรค์ เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่ยุคสมัยที่ชาวจีนอพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ในแผ่นดินสยาม ชาวจีนส่วนหนึ่งได้มาตั้งถิ่นฐานบริเวณที่เรียกว่า “แควใหญ่” หรือริมแม่น้ำน่าน นครสวรรค์เป็นเมืองต้นแม่น้ำเจ้าพระยา มีอีกชื่อหนึ่งคือ “ปากน้ำโพ” บรรพบุรุษของชาวจีนนับถือเทพเจ้า เมื่อมาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดนครสวรรค์ตั้งศาลเจ้า ๒ แห่ง คือ ๑) ศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์ ๒) ศาลเจ้าแม่หน้าผา เมื่อถึงวันตรุษจีนจะประกอบพิธีแก้เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ทั้ง ๒ ศาลเจ้ามาประดิษฐานที่ศาลเจ้าชั่วคราวริมแม่น้ำเจ้าพระยาเพื่อประกอบพิธีเซ่นไหว้^๒

การแก้เจ้าพ่อ - เจ้าแม่ปากน้ำโพ เป็นประเพณีที่กลายเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นของจังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งปฏิบัติสืบเนื่องติดต่อกันมา การแก้เจ้าพ่อ - เจ้าแม่ปากน้ำโพเริ่มครั้งแรกเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจน จากคำบอกเล่าของคนจีนชาวไทหล่าชื่อ คุณเตียงตุ่น แซ่กู่ ว่าการแก้เจ้าพ่อ - เจ้าแม่ สมัยก่อนจะแห่ทางน้ำ ใช้เวลา ๒ วัน โดยอัญเชิญองค์เทพเจ้าประดิษฐานไว้ในเรือแห่ไปแม่น้ำล่องไปทางตลาดใต้^๓

^๑ ช. โชติบาล. หนังสือกำเนิดประเพณีไทยจีน. โรงพิมพ์เลียงเชียงจงเจริญ, (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๐๓), หน้า ๙๙.

^๒ ดร.ภิญโญ นิโรจน์, หนังสือเล่าขานตรุษจีนปากน้ำโพ, (นครสวรรค์ : พ.ศ. ๒๕๕๕), หน้า ๒๕.

^๓ นายนิยม ไกรพฤษะวัน, หนังสือสมาคมไทหล่า, (นครสวรรค์ : ๒๕๕๒), หน้า ๔๐.

เทศกาลตรุษจีนจังหวัดนครสวรรค์ จัดประเพณีแห่เจ้าพ่อ - เจ้าแม่รอบตลาดปากน้ำโพ แล้วอัญเชิญองค์เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ประดิษฐานไว้ศาลเจ้าชั่วคราว ทำพิธีเซ่นไหว้บูชา เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูต่เวทีต่อเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ ซึ่งได้คุ้มครองให้มีความสุขความเจริญและทำพิธีเซ่นไหว้วิญญานบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว ความกตัญญูต่เวทีของชุมชนชาวจีนนั้นมีมาตั้งแต่โบราณกาลถึงปัจจุบัน ส่วนความกตัญญูต่เวทีในพระพุทธศาสนา ได้แสดงความกตัญญูต่เวที เช่น เป็นภูมิของสัตว์บุรุษ^๔ เป็นต้น

ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาความกตัญญูต่เวที ในประเพณีแห่เจ้าพ่อ - เจ้าแม่เทศกาลตรุษจีนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ สืบต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความกตัญญูต่เวที

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาความเป็นมาของประเพณีแห่เจ้าพ่อ - เจ้าแม่เทศกาลตรุษจีนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์

๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์ความกตัญญูต่เวทีในประเพณีแห่เจ้าพ่อ - เจ้าแม่เทศกาลตรุษจีนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ต้องการศึกษาถึงความกตัญญูต่เวทีและความเป็นมาของประเพณีแห่เจ้าพ่อ - เจ้าแม่ เทศกาลตรุษจีนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ รวมทั้งแนวคิดของประชาชนและนักท่องเที่ยวที่มีต่องานประเพณีแห่เจ้าพ่อ - เจ้าแม่ เทศกาลตรุษจีนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์

๑.๓.๒ ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่

๑) ความกตัญญูต่เวทีในพระพุทธศาสนา
๒) ความเป็นมาของประเพณีแห่เจ้าพ่อ - เจ้าแม่ เทศกาลตรุษจีนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์

๓) ความกตัญญูต่เวทีในประเพณีแห่เจ้าพ่อ - เจ้าแม่ เทศกาลตรุษจีนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

^๔ อ. เอก. (ไทย) ๒๒/๓๓/๗๗

๑) คณะกรรมการจัดงานประเพณีแห่เจ้าพ่อ – เจ้าแม่ เทศกาลตรุษจีนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๖ – ๒๕๕๗

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

ศึกษาในเขตพื้นที่ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

๑.๓.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยในการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการวิจัยความกตัญญู กตเวทีในประเพณีแห่เจ้าพ่อ – เจ้าแม่ เทศกาลตรุษจีนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ตั้งแต่มกราคม ๒๕๕๖ ถึง เดือน มกราคม ๒๕๕๗ รวมระยะเวลา ๑ ปี

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ ความกตัญญูกตเวทีในพระพุทธศาสนา

๑.๔.๒ ความเป็นมาของประเพณีแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่เทศกาลตรุษจีนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์

๑.๔.๓ ความกตัญญูกตเวทีในประเพณีแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่เทศกาลตรุษจีนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ ความกตัญญูกตเวที หมายถึง ผู้รู้อุปการะที่ท่านทำแล้วตอบแทน ผู้รู้จักคุณค่าแห่งการกระทำดีของผู้อื่นและแสดงออกเพื่อบูชาความดีนั้น

๑.๕.๒ ประเพณีแห่เจ้าพ่อ – เจ้าแม่ เทศกาลตรุษจีนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ หมายถึง วัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนผู้ตั้งถิ่นฐานในตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ได้ปฏิบัติในเทศกาลตรุษจีนเป็นประจำทุกปี รวมระยะเวลามาประมาณ ๙๘ ปี

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

(ก) เอกสาร :

ทักษิณา ฌ ตะกั่วทุ่ง^๕ กล่าวไว้ในหนังสือ “วันชาติและวันสำคัญของโลก” ว่าประเพณีวันตรุษจีนหรือวันขึ้นปีใหม่จีน ภาษาจีนกลางเรียกว่า “กั๋วเหนียน” แต่หลังจากใช้วันที่ ๑ มกราคม

^๕ ทักษิณา ฌ ตะกั่วทุ่ง, วันชาติและวันสำคัญของโลก, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร, ๒๕๔๘), หน้า ๑๘๖.

ตามปฏิทินสากลเป็นวันปีใหม่จึงเปลี่ยนไปเรียกตรุษจีนว่า “ซุนเจีย” ความเป็นมาของการฉลองตรุษจีนนั้นมีมานานจนไม่สามารถจะระบุที่มาได้ จุดประสงค์นั้นเป็นการฉลองฤดูใบไม้ผลิ หลังจากผ่านฤดูหนาว ระยะเวลาฉลองกินเวลาถึง ๑๕ วัน แต่ในทางปฏิบัติจริงมีเพียง ๕ วัน คือ วันที่ ๑ - ๕ ของเดือน ๑ จีน หากรวบรัดก็มีเพียง ๓ วัน คือ วันที่ ๒๙ ของเดือน ๑๒ จีน เป็นวันจ่ายของ วันที่ ๓๐ เป็นวันไหว้เจ้า วันที่ ๑ เดือน ๑ เป็นวันขึ้นปีใหม่ หรือ วันตรุษจีน

ข. โชติบาล^๖ กล่าวไว้ในหนังสือ “กำเนิดประเพณีไทย-จีน” ว่าตรุษจีน คือวันสิ้นปีและวันขึ้นปีใหม่ของจีน เป็นประเพณีของจีนมาแต่โบราณกาลหลายพันปีมาแล้ว ในบรรดาชาวจีนซึ่งมีอยู่ในปัจจุบันนี้ประมาณ ๖๐๐ ล้านคน ประเพณีตรุษจีนมีอิทธิพลเหนือจิตใจชาวจีนทั้งหลาย เมื่อถึงวันตรุษจีน ชาวจีนที่อยู่ในถิ่นฐานใดๆ จะต้องจัดพิธีฉลองตรุษจีน ในเมืองไทยซึ่งมากไปด้วยคนจีน คนไทยผู้คุ้นเคยกับชาวจีนแล้วคุ้นกับพิธีตรุษจีนและร่วมฉลองตรุษจีนด้วย วันตรุษจีนก็คือวันที่ ๑ เดือน ๑ จีน ประเพณีตรุษจีนเป็นพิธีเกี่ยวกับการไหว้เจ้าและบรรพชนแม้จะดูเป็นเรื่องล้าสมัย แต่เป็นบ่อเกิดแห่งคุณธรรม คือ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเคารพและกตัญญูต่อบุคคลที่ต่อเทพเจ้าและบรรพชน

ภิญโญ นิโรจน์^๗ กล่าวไว้ในหนังสือ “เล่าขานตรุษจีนปากน้ำโพ” ว่าตรุษจีนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ เริ่มต้นตั้งแต่ชาวจีนอพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ในแผ่นดินสยาม ชาวจีนจำนวนหนึ่งได้มาตั้งถิ่นฐานประกอบอาชีพในจังหวัดนครสวรรค์ บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาเรียกว่า “แควใหญ่” ชาวจีนในจังหวัดนครสวรรค์ตั้งศาลเจ้า ๒ แห่ง คือ ๑) ศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์ ๒) ศาลเจ้าแม่หน้าผา เมื่อถึงวันตรุษจีนจะประกอบพิธีไหว้เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ทั้ง ๒ ศาลเจ้ามาประดิษฐานที่ศาลเจ้าชั่วคราวริมแม่น้ำเจ้าพระยาเพื่อประกอบพิธีสักการบูชา

คุณไพโรจน์ อธิชัยเจริญ^๘ กล่าวว่า ประเพณีไหว้เจ้าพ่อ - เจ้าแม่ตรุษจีนปากน้ำโพของจังหวัดนครสวรรค์ เป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่ของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดนครสวรรค์ มีชื่อเสียงทั้งในประเทศและต่างประเทศ ประเพณีไหว้เจ้าพ่อ - เจ้าแม่เกิดจากความกตัญญูต่อบุคคลที่ในเทพเจ้าและปัจจุบันได้พัฒนา เป็นวัฒนธรรมของจังหวัดนครสวรรค์ ชาวไทยเชื้อสายจีนร่วมกันสละทรัพย์ช่วยกันจัดงานไหว้เจ้าพ่อ - เจ้าแม่ในเทศกาลตรุษจีนเป็นประจำทุกปี

^๖ ข. โชติบาล, **กำเนิดประเพณีไทย-จีน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสียงเชิงจงเจริญ, ๒๕๐๓), หน้า ๙๙

^๗ ดร.ภิญโญ นิโรจน์, **เล่าขานตรุษจีนปากน้ำโพ**, (นครสวรรค์ : ๒๕๕๕), หน้า ๒๕.

^๘ สัมภาษณ์คุณไพโรจน์ อธิชัยเจริญ, ประธานคณะกรรมการจัดงานประเพณีไหว้เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ เทศกาลตรุษจีน จังหวัดนครสวรรค์ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๕๗.

มังคลัตถทีปนี^๙ งานนิพนธ์ของพระสิริมังคลาจารย์ ได้อธิบายว่า ความกตัญญู หมายถึง ความรู้จักบุญคุณที่บุคคลกระทำไปแล้วไม่ว่ามากหรือน้อย ท่านเรียกว่าเป็นมงคล เพราะเป็นเหตุให้ประสบคุณวิเศษมีประการต่างๆ

พระมหาบุญกอง^{๑๐} กล่าวว่า ความกตัญญูทวนเวียนทำให้สถาบันครอบครัวและสังคมมั่นคง เป็นหลักธรรมพื้นฐานทำให้มนุษย์รู้จักทำหน้าที่ในสถาบันครอบครัว โดยมารดาบิดาทำหน้าที่ในฐานะบุพการี และบุตรทำหน้าที่ต่อมารดาบิดาในฐานะผู้มีความกตัญญูทวนเวียน

พระมหาวชิรพงษ์ ปญญาวชิโร^{๑๑} กล่าวว่า ความกตัญญูทวนเวียน หมายถึง การรู้จักระลึกถึงในอุปการคุณที่ได้รับจากบุคคลอื่นแล้วหาโอกาสตอบแทนอุปการคุณนั้นตามกำลัง ซึ่งในพระพุทธศาสนาถือว่ามีความสำคัญมาก ความกตัญญูทวนเวียนไม่มีในคนใด การคบบุคคลนั้นก็ไร้ประโยชน์

พ.อ.ปิ่น มุกขนันต์^{๑๒} กล่าวว่า ลักษณะของคนมีความกตัญญูทวนเวียน มี 2 ลักษณะ ดังนี้

๑. ความกตัญญูทวนเวียนขั้นสามัญ เป็นการรู้อุปการคุณที่บุคคลอื่นทำให้แก่ตนแล้วก็ทำการตอบแทนอุปการคุณของท่านเหล่านั้น

๒. ความกตัญญูทวนเวียนขั้นสัตบุรุษ เป็นความกตัญญูทวนเวียนที่สูง หมายถึง การรู้จักคุณความดีของบุคคลอื่นว่ามีคุณค่าอย่างไร และพยายามถ่ายทอดคุณความดีมาใส่ตนเองเพื่อจะได้ทำคุณความดีเหมือนเขา

พระมหาบุญเรือง ปญญาวชิโร^{๑๓} กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์ “มนุษย์ในปรัชญาขงจื้อ” ว่า คนจีนตั้งแต่โบราณมามีความรู้ในเรื่องความกตัญญูทวนเวียนจากลัทธิขงจื้อว่า ความกตัญญูทวนเวียนเป็นรากฐานที่สำคัญของครอบครัว การบำรุงบิดามารดาเป็นเรื่องสำคัญที่สุดเพราะเป็นรากฐานแห่งความดีทั้งปวง

^๙ พระสิริมังคลาจารย์. **มังคลัตถทีปนี**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๑๑๓.

^{๑๐} พระมหาบุญกอง คุณาโร (มหา), “การศึกษาวิเคราะห์ความกตัญญู (กตัญญูตา) ในพระพุทธศาสนาเถรวาท” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐.

^{๑๑} พระมหาวชิรพงษ์ ปญญาวชิโร (มหารัชมัย), การศึกษาเปรียบเทียบคำสอนเรื่องกตัญญูในลัทธิขงจื้อกับพระพุทธศาสนาที่มีต่อครอบครัว, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๔๐.

^{๑๒} พ.อ.ปิ่น มุกขนันต์, **มงคลชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : พับลิเคชั่นเซนเตอร์, ๒๕๑๓), หน้า ๑๐๘.

^{๑๓} พระมหาบุญเรือง ปญญาวชิโร, “มนุษย์นิยมในปรัชญาขงจื้อ” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาปรัชญา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๖๔.

พระมหาพิทักษ์ สุมะโร^{๑๔} กล่าวว่า พระโพธิสัตว์เป็นสุวรรณสามกุมาร มีความกตัญญู กตเวทีเลี่ยมมารดาบิดาผู้ตาบอด ในวันหนึ่งถูกพระเจ้าปิลักษ์ยิงลูกศรทำให้บาดเจ็บแต่ด้วยอำนาจ ความกตัญญูกตเวทีทำให้นางเทพิตามาช่วยเหลือ โดยร่วมกับมารดาบิดา ของสุวรรณสามกุมารตั้ง สัจจะอธิฐานทำให้ฟื้น และมารดาบิดาก็กกลับมาเห็นเป็นปกติ

นางพูนทรัพย์ ขุนชิต^{๑๕} กล่าวว่า ความกตัญญูกตเวทีที่มีความสำคัญคือเป็นหลักพื้นฐาน ที่ทำให้มนุษย์ รู้จักทำหน้าที่ของตนเองต่อมารดาบิดาโดยการเลี้ยงดูท่านทั้ง ๒ ทั้งทางกายและทางใจ

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมี ขั้นตอนดังนี้

๑.๗.๑ วิธีรวบรวมข้อมูล

๑) สืบหาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง จากเอกสารชั้นปฐมภูมิ โดยศึกษาจาก พระไตรปิฎกอรกเถ

๒) สืบหาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง จากเอกสารชั้นทุติยภูมิ โดยศึกษาจาก เอกสาร สิ่งพิมพ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและอื่นๆ

๑.๗.๒ สัมภาษณ์เชิงลึกคณะกรรมการจัดงานประเพณีแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ เทศกาลตรุษจีน ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๕๗ จำนวน ๑๒ คน

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๘.๑ ทำให้ทราบความกตัญญูกตเวทีในพระพุทธศาสนา

๑.๘.๒ ทำให้ทราบความเป็นมาของประเพณีแห่เจ้าพ่อ - เจ้าแม่ เทศกาลตรุษจีน ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์

๑.๘.๓ ทำให้ทราบความกตัญญูกตเวทีในประเพณีแห่เจ้าพ่อ - เจ้าแม่ เทศกาลตรุษจีน ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์

^{๑๔} พระมหาพิทักษ์ สุมะโร (ทองเหลือง), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสุวรรณสามชาดก”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒.

^{๑๕} นางพูนทรัพย์ ขุนชิต, “ศึกษาหลักจริยธรรมด้านกตัญญูกตเวทีของบุตรและธิดาจะต้องปฏิบัติต่อ มารดา บิดา ศึกษาเฉพาะกรณีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนราชวินิตบางแคปานขำ กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓๙.